

Şirince’de Kültürel Turizmin Gelişimi

Cultural Tourism: A Case Study From Şirince Village, Western Anatolia

Adnan Semenderoğlu*, Raziye Oban (Çakıcıoğlu)**

ÖZET

İzmir’in Selçuk ilçe merkezinin yaklaşık 8 km kadar doğusunda ve dağlık bir alanda kurulmuş olan Şirince köyü, son yıllarda hızla gelişen bir turizm merkezi olmuştur. Şirince köyü ekonomisi tarım ve turizme dayalı olup, turizm sektörü son yıllarda tarımın önüne geçmiş durumdadır. Tarımsal üretimin, turizm ile oldukça iyi bütünleştiği görülmektedir. Şirince Köyü daha çok XIX. yy sonu ve XX. yy başlarına ait özgün yapı dokusuna sahiptir. Bu yapılara kısmen turizm fonksiyonu kazandırılmış, böylelikle Şirince kültürel mirasını da önemli ölçüde yerel ekonomiye katkıda bulunan turizm ürünlerine dönüştürebilmiştir. Aynı durum tarım ürünleri ve tarım ürünlerine dayalı üretim ile çeşitli doğal ve kültürel kaynaklardan yararlanmada da görülmektedir. Özellikle yöre üzüm ve meyvelerinden yapılan şarap üretimi ile yerel el sanatları ürünleri, turizm ürününe dönüştürülmüştür. Ancak Şirince Köyü sakinleri tarıma dayalı ekonomiden turizme geçişte, mevcut yapı stoğunun sit kapsamına alınması ile konut ihtiyacının karşılanmasında bazı sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu çalışmada Şirince’de doğal ve kültürel kaynaklar ile sosyo-ekonomik özelliklerin turizmin gelişimi sırasındaki etkileşimleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şirince köyü, turistik gelişim, turizm ürünleri, sit kanunları, kültürel turizm, kültürel değişim.

ABSTRACT

Şirince which is one of the Selçuk town’s villages in Izmir province has become one of the tourism centre developing fast over the last years. Şirince is 8 km away from Selçuk town. Once its economy was based mainly on agriculture and tourism, nowadays tourism has become the major source of income. It is seen that agricultural produce and tourism activities are well integrated. Among the Şirince’s tourism products there are wines and various fruit brandies (produced from local and outside grapes or fruits) and handcrafts. The village has late 19th and early 20th century authentic buildings that some of them were restored for tourism purposes, therefore tourism affected positively to protect cultural heritage of the area. However, locals face the problem of lack of housing due to the fact that the old houses are under the coverage of sit law. This study therefore, investigates the interactions between the natural and cultural sources and socio-economic properties during the development of tourism in Şirince.

Keywords: Şirince village, tourism development, touristical products, sit laws, cultural tourism, cultural variation.

1. Giriş

Şirince köyü denizden 15 km içeride ve deniz seviyesinden 350–400 m kadar yüksekte bir yamaç üzerinde kurulmuştur. Şirince bazı araştırmacılar tarafından Orta Ege Alt Bölgesi’

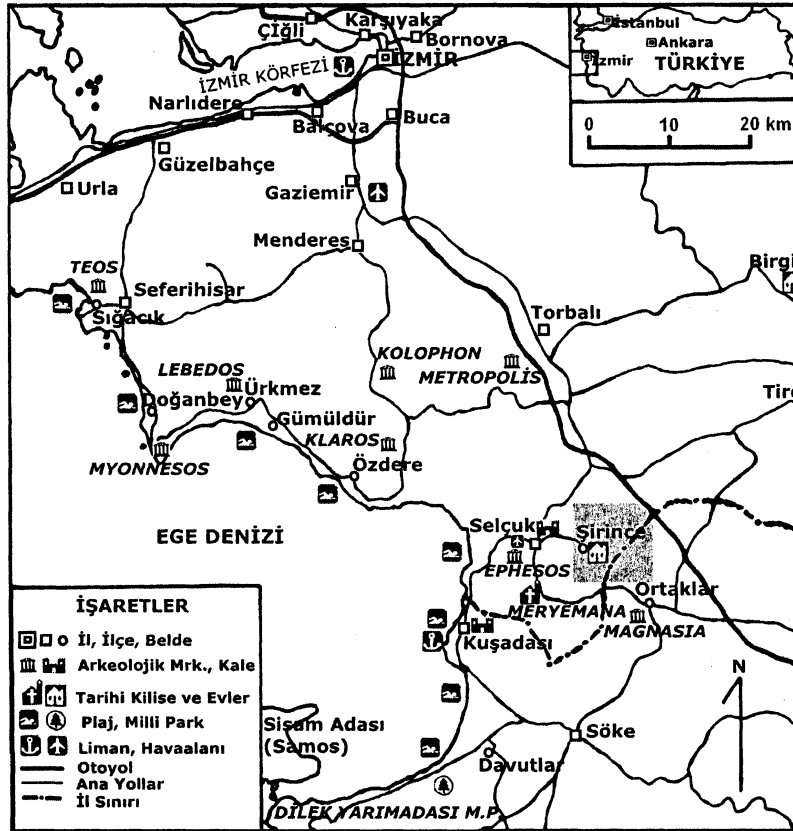
nin Küçük Menderes Havzası’na dahil edilmiştir (Sözer ve diğ., 1989: 92). Bir başka çalışmada ise Şirince, Ege Bölümü’nün Küçük Menderes Ovası ve Çevresi dâhilinde gösterilmiştir (Darkot ve Tuncel, 1995: 54).

* Adnan Semenderoğlu Yrd.Doç.Dr., DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümü. İzmir, a.semenderoglu@deu.edu.tr

**Raziye Oban (Çakıcıoğlu) Arş.Gör., DEÜ Buca Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği Bölümü. İzmir, raziye.oban@deu.edu.tr

Yerleşme batıda Selçuk ilçesi yakınlarında Küçük Menderes Ovası'na açılan bir vadinin genişleyen yukarı havzasında bulunmaktadır. Şirince'nin çevresindeki önemli merkezlerle uzaklığı; Selçuk'a 8, İzmir'e 83, Kuşadası'na 28 km kadardır. Şirince köyü, İzmir-Aydın otopanından Selçuk ayrımından sonra 20 km mesafede bulunur. Köy giderek daha çok tanınan inanç ve kültür turizmi merkezleri olan

Efes harabelerine ve Yedi Uyurlar Mağarası'na 10, Bülbül Dağı'ndaki Meryem Ana Evi'ne 16, St. Jean Kilise'si ve İsabey Cami'ine 8 km kadar mesafededir. Klaros, Kolophon, Panionion ve Keçi Kalesi gibi birçok antik/tarihi ören yerleri ile Ürkmez, Gümüldür, Özdere, Pamucak gibi önemli turizm merkezleri ve Dilek Yarımadası Milli Parkı Şirince'ye en çok bir saat ulaşım mesafesindedir (Şekil 1).

Şekil 1 : Şirince'nin yeri ve yakın çevresi.

Figure 1: The location of Şirince village and near surroundings.

Şirince ve çevresinde kuvarsit şist, mikaşist ve mermerlerden oluşan metamorfik araziler yer almaktadır. Tamamen deniz etkisine açık alan yörede yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı olan tipik Akdeniz iklimi hüküm sürmektedir. Yöre bitki coğrafyası açısından Asıl Akdeniz Vejetasyon kuşağı dâhilinde olup, doğal vejetasyonu genel olarak sıcaklık ve ışık istekleri yüksek kuraklığa dayanıklı kızılçam ormanları ile kızılçamların tahrip edildiği alanlarda maki ve garig vejetasyonu ile karakterize edilir. Yüksek ve nemli rüzgârlara bakan yamaçlarda kestane (*C. sativa*) ağaçlarına rastlanmaktadır.

Şirince köyü, doğal koşulların uygun olması ve savunmaya elverişli konumu nedeniyle, M.S. V. yy'dan beri devamlı yerleşim alanı durumunu sürdürmüştür. Suyunun bol ve arazisinin tarıma oldukça elverişli olması yanında Efes ve Selçuk (Ayasuluk) halkının sıtma hastalığından kurtulmak istemesi Şirince'nin tercih edilmesinde etkili olmuştur. 1304 yılında Türklerin gelişiyle hristiyan halkın buraya yerleştiği de iddia edilmektedir. Ayrıca alüvyonlaşma nedeniyle M.S. VI. yüzyıldan itibaren, Efes liman kentinin işlevini kaybetmesi Ephesos'tan Şirince'ye göçleri arttırmıştır. Böylece sosyal, kültürel ve

ekonomik açıdan gittikçe gelişen yerleşim alanı "Dağdaki Efesos" adıyla anılmaya başlamıştır (Özengi, 200'e göre Soykan, 2004). XIV. yy'da Aydınoğulları Efes'i ve Selçuk'u ele geçirmiş, zamanla Şirince'ye Rumlar yanında Türk aileleri de yerleşmeye başlamıştır. XIX. yüzyılda Şirince Rumların çoğunlukta olduğu bir Osmanlı yerleşmesi karakteri kazanmıştır. XIX. yy başlarında nüfusu Ayasuluk'un yarısı kadar olan Şirince'de (4000-5000 civarında) 1000 kadar hane bulunmakta idi. XX yy başlarında hane sayısı 700-800 iken günümüzde ancak 200 kadar hane ayakta kalmıştır. Türk Kurtuluş Savaşı'nın ardından 1923-1924 nüfus mübadelesi ile Rum nüfus Yunanistan'a göç ederken, Yunanistan'ın Selanik ve Kavala yörelerinden gelen Türk göçmenler Şirince'ye yerleşmiştir. Ancak, mübadeleden önce adı "Çirkince" olan yerli Ortodoks sakinlerin XIX. yüzyılda adalardan göç eden Rumlardan farklı olarak "Karamanlıca" lehçesinde konuşmaları, onların Anadolu'nun eski yerli topluluklarından olduğuna işaret etmektedir (Pekak ve Aydın, 1999'a göre Soykan, 2004). Çirkince'nin XV. yy civarında kurulmuş, Türk öncesi yerleşme boyutu olmayan, tamamen bir Türk yerleşmesi olduğu da iddia edilmektedir (Telci, 2004: 105). Mübadeleden önce Şirince'de oturan bu halkın eski Efesos halkının devamı veya buraya sonradan gelen bir halk olup olmadığı, bu halkın Şirince evlerinin hatta geleneksel Anadolu evlerinin mimarisine yansıyan kültürel etkileri daha çok farklı disiplinlerin araştırma konusudur.

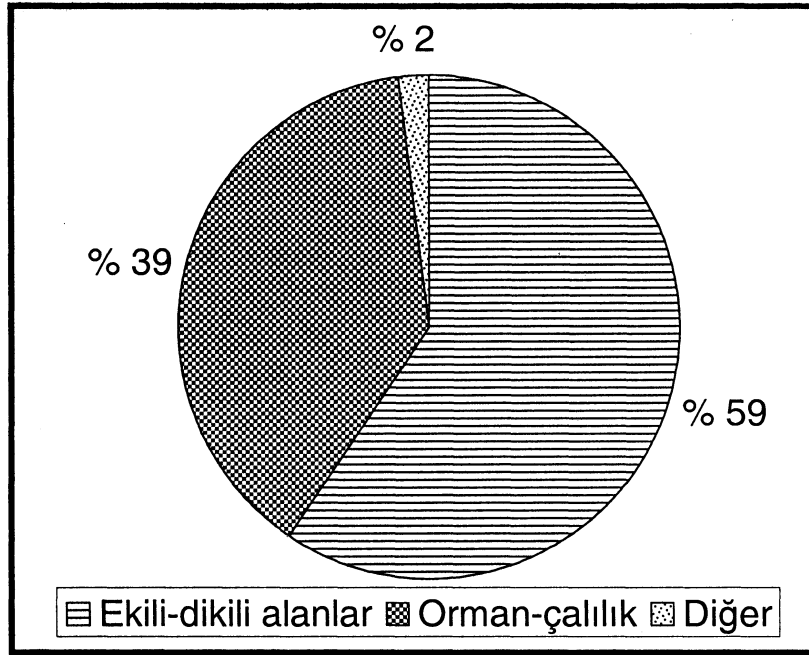
Şirince, Cumhuriyet döneminde 1950'lere kadar nüfusu 2000-3000 arasında belediyelik kasaba olarak kalmıştır. Ancak ekonomik nedenler ve Selçuk'un cazibesinin giderek artması nedeniyle nüfusun büyük bir kısmı dışarıya, özellikle Selçuk'a göç etmiştir. Günümüzde Şirince'nin nüfusu 700 civarına düşmüştür. Ancak 1970'li yıllardan sonra tarihi kentsel doku ve doğal güzellikler ve bozulmamış kırsal yaşam biçimi nedeniyle turizm potansiyeli açısından yeniden keşfedilmiştir. 1985 yılında ise köyün hemen tamamı kentsel sit alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır. Bu özellikleri nedeniyle Şirince incelenmeye değer görülmüş olup arazi gözlemleri yanında 2004 yılı Mayıs ayında çeşitli toplum kesimlerine yönelik genel anket uygulaması ve sözlü görüşmeler değerlendirilerek bu çalışma hazırlanmıştır. Uygulanan anketin detaylı sonuçları başka bir çalışmada değerlendirilecektir.

Kültürel turizm kavramı aslında çok karmaşıktır ve çeşitli turizm faaliyetlerini içine alır. Özgün mimari doku yanında, geleneksel yaşam ve üretim biçimleri, dinsel özellikler, mutfak, sanat vs kültür turizminin dayandığı başlıca unsurlardır (Özgüç, 1998: 86). Diğer bir araştırmacıya göre kültür turizminin temeli; din, dil, giyim, mutfak, gelenek, müzik, dans, folklor, arkeolojik-tarihi yapı ve alanlar ile sanat eserleri şeklinde sosyo-kültürel miras başlığı altında listelenmiştir (Doğaner, 2003: 2). Kültür turizmi daha çok mimari yapılara yöneliktir (Doğaner, 2003: 4). Şirince'de de başta özgün mimari doku olmak üzere, kültürel unsurlar çok belirgin olarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle kırsal turizm terimi yerine tarihi ve kültürel turizm terimi kullanılmıştır.

2. Doğal, sosyo-ekonomik ve kültürel özellikler ile turizm arasında ilişkiler

Sahip olduğu turizm potansiyeli nedeniyle Şirince Köyü sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel açıdan turizm faaliyetlerine yönelik olarak yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Şirince'de, 1980'li yılların başlarına kadar daha çok meyveciliğe dayanan tarımsal fonksiyonlar hâkimdir. O dönemlerde köye gelen yabancı ve yerli turistlere daha çok misafir olarak bakılmaktayken, yavaş yavaş geleneksel ürünlerin turizm amaçlı pazarlanması gözleme yapan kadınlarla başlamıştır. Şirince'nin rehberler eşliğinde tur programlarına alınmasıyla talep doğrultusunda evler yavaş yavaş pansiyonlara dönüşürken, hediye eşya satan dükkânlar ve şarap tadım evleri vb birbirini izlemiştir. Ancak Şirince tek başına bir cazibe merkezi olmaktan çok yakın çevrede daha önce dünya çapında popüler hale gelen turizm merkezlerinin yörüngesinde alternatif bir turizm merkezi şeklinde ortaya çıkmıştır. Başka bir deyişle Şirince, Selçuk ve Efesos merkezli çekirdek turizm alanlarına çevreden entegre olan bir cazibe merkezi halinde gelişmektedir. Konaklamadan ziyade günübirlik turlarla gelen yerli ve yabancı turistlerin çok büyük bir çoğunluğu oluşturması bunun göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Şirince'de toplam 20.040 dekar olan köy arazisinin yarısından fazlası (% 59) ekili-dikili alanlardan oluşmaktadır. Geri kalan arazinin % 39'u kızılçam ormanları ve tahrip edildikleri yerlerde maki çalılıkları ile kaplıdır. Köy arazisinin çok küçük bir kısmı (% 2) ise yerleşim alanı, tarıma uygun boş alanlar ve çiplak kayalık alanlardan oluşmaktadır.

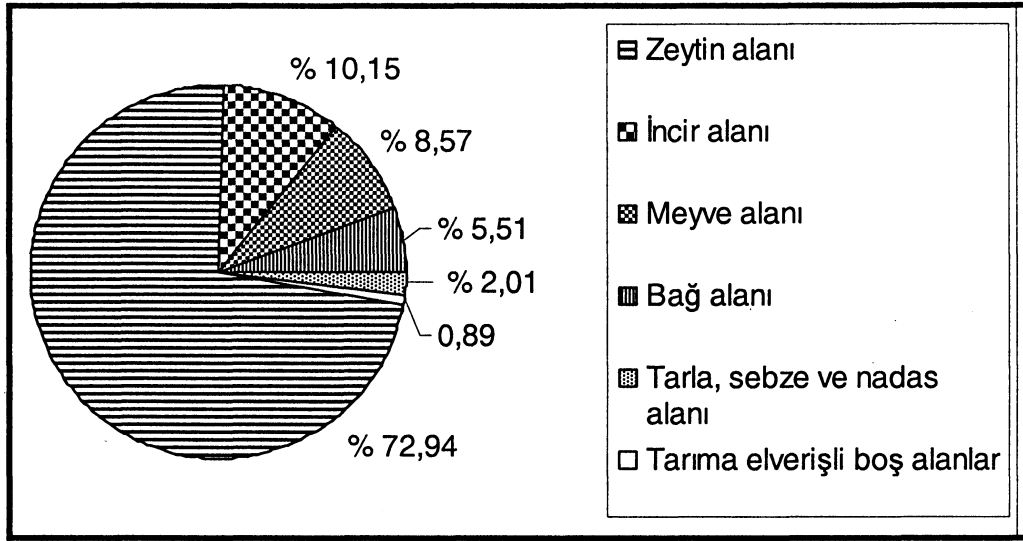

Şekil 2: Şirince’de Genel Arazı Kullanımı (Soykan, 2004: s73-74’ten yararlanılmıştır).
Figure 2: General Land-use in Şirince (Adapted from Soykan, 2004: 73-74).

Genel arazi varlığının dağılımı ilk bakışta köyün temel fonksiyonunun tarım olduğu izlenimi vermektedir (Şekil: 2). Ancak yöre halkı ile yapılan sözlü görüşmelere göre kültürel turizm etkinliklerinin 1980’li yıllardan itibaren artmasıyla, içinde kadınların önemli paya sahip olduğu iktisaden faal nüfusun ana veya ek geçim faaliyeti olarak turizme yöneldiği dikkati çekmektedir. Başka bir deyişle aradan geçen zaman boyunca tarım fonksiyonuna, hizmetler sektörünün işgücü talebi çok yüksek olan turizm fonksiyonu eklenmiştir. Hatta günümüzde turizm fonksiyonunun köyün ekonomik hayatında hâkimiyet kazandığı bile söylenebilir. Bununla birlikte canlı bir turizm merkezi haline gelen Şirince’de kayda değer bir nüfus artışı olmaması dikkat çekmektedir. Bunda köyün tamamen kentsel sit kapsamında oluşunun etkisiyle ortaya çıkan mesken sıkıntısının da büyük rolü vardır.

2.1. Şirince’de Turizmin Tarımsal Faaliyetlere Etkileri

Şirince’de tarımsal arazilerin bölünüşüne baktığımızda toplam 11788 dekar olan tarım arazilerinin çok büyük kısmının dikili tarım alanlarından bunun da büyük kısmının zeytinliklerden (% 72,94) oluştuğu görülür. Zeytin alanlarını % 10,15 ile incir, % 8,57 ile çeşitli meyve (şeftali, kayısı, kiraz, vişne, elma vb) ve % 5,51 ile bağ alanları izler. Tarla olarak kullanılan, sebze veya çiçek yetiştirilen ve nadasa bırakılan sahalara ise çok az alan kaplamaktadır (Şekil: 3). Zeytinliklerin geniş alan kaplaması bir tarafa bırakılacak olursa, meyve ve bağ alanlarının sınırlı alanlarda bulunuşu, giderek üretimi artan meyve şarabı ve üzüm şarap imalatı için yörenin dışarıya bağımlı oluşunun nedenini açıklamaktadır.

Şekil 3: Şirince’de tarımsal arazi kullanımı (Soykan, 2004’ten yararlanılmıştır)

Figure 3: Agricultural land use in Şirince (Adapted from Soykan, 2004)

Şirince’de daha önce sürdürülen tarımsal faaliyetler ve ürün deseninde turizme bağlı kayda değer bir değişim söz konusu olmamıştır. Başta zeytincilik, bağcılık ve şeftalinin ön planda olduğu meyvecilik faaliyetleri devam etmiştir. Tütüncülük uygulanan kotalar nedeniyle Türkiye çapında olduğu gibi giderek azalmıştır. Çeşitli meyve ve sebzeler ile hayvansal ürünler yöre çiftçisi tarafından Şirince’de eskiye nazaran daha fazla pazarlanabilmektedir. Ancak bu ürünlerden elde edilen çeşitli meyve şarapları ve likör, pekmez, sirke, pestil, reçel, marmelat, zeytin yağı, ev sabunu, keçi peyniri, bal vb üretiminde hem miktar hem de çeşitlilik açısından önemli değişimler olmuştur. Hatta çeşitli meyve şarapları ve likör çeşitleri Türkiye ve dünya pazarında markalaşarak pazar payını arttırmaktadır.

Sonuç olarak turizmin gelişmesi yöredeki tarımsal faaliyetlerden çok tarım ürünlerinin çeşitli şekillerde turizm ürünü haline dönüştürülmesi şeklinde etkili olmuştur. Böylece Şirince’de tarım turizme entegre olarak turizm talepleri ve turizmin ortaya çıkardığı fırsatlar doğrultusunda yeniden şekillenmiştir. Öyle ki, yörede üretilen tarım ürünlerinin miktar ve çeşitleri turizm ürünü olarak yetersiz kalmakta ve dışarıdan temin edilmektedir. Örneğin meyve şarapları ve likör üretiminde kullanılan şeftali, elma, ayva gibi meyveler yetersiz üretildiğinden çilek, vişne, kivi, kiraz, muz, karadut, ahududu, ananas gibi

meyveler ise Şirince’de yetiştirilmediğinden dışarıdan temin edilir. Bunun yanında kavun Balıkesir ve Kütahya’dan, mandalin Selçuk ve Nazilli’den, “Çalkarası” üzümü Denizli’den, iri siyah “Öküzgözü” üzümleri ile orta boy siyah üzüm çeşidi olan “Boğazkere” üzümleri Elazığ’dan, şaraplık beyaz üzüm Menderes’ten getirilmektedir. İçine tarçın ve karanfil katılarak sadece yöre üzümlerinden üretilen kırmızı “Vincent” şarabı Şirince’ye özgüdür. Şirince’de yüzyıllardan beri geleneksel metotlarla evlerde şarap üretimi yapılmaktadır. Son yıllarda yerli ve yabancı girişimcilerin kurduğu fabrikalarda da üretim yapılmaktadır. Bu nedenle Şirince bir şarapçılık köyü olarak tanınmaya başlamıştır.

2.2. Şirince’de Doğal Bitkilerin Turizm Ürünü Olarak Değerlendirilmesi

Şirince çevresinde, Akdeniz ikliminde yetişen birçok kokulu ve şifalı bitki doğal olarak yayılış göstermektedir. Bu bitkiler, yüzyıllardan beri halk tarafından toplanarak kullanılırken, son yıllarda bir turizm ürünü haline gelerek yöre halkının ekonomik yaşamında önemli bir yer kazanmıştır. Keyif verici kokulu bitki çayları, gıda katkısı ve çeşitli hastalıklarda tedavi edici özelliğe sahip bitkiler arasında adaçayı (*Salvia* sp), kekik (*Thymus* sp), yabani lavanta (*Lavandula* sp), ıhlamur (*Tilia* sp), mercanköşk (*Origanum* sp), defne (*Laurus* sp) yaprağı, kantaron (*Hypericum* sp) önde gelenlerdir. Yörede yetişen bazı otlar yerel yemek çeşitlerinin ana

malzemelerini oluşturmaktadır. Ayrıca böğürtlen, mersin ve dağ çileği gibi bazı yabancı bitkilerin meyveleri yerel alkollü içeceklerin yapımında kullanılmaktadır. Bundan başka keçiboynuzu, dağ çileği, kestane gibi yabancı bitkilerin meyveleri aynı zamanda gıda maddesi olarak ta değerlendirilmektedir.

2.3. Şirince'de Geleneksel Mutfağın Turizm Ürünü Olarak Değerlendirilmesi

Şirince'de Türkiye, Ege Bölgesi ve Şirince'ye özgü bazı geleneksel yemek çeşitleri, turizmin talepleri doğrultusunda değerlendirilen yerel turizm ürünleri haline gelmiştir. Örneğin yörede yabancı olarak yetişen radika (hindibağ), maratza (arap saçı/rezene), sarmaşık, asparadcas (yabancı kuşkonmaz), şevketi bostan, semizotu, turp otu, hardal, gelincik, istifno vb yabancı bitkiler yemek ve yemek katkısı olarak turizm sektöründe ayrı bir kültürel unsur olarak pansiyon ve lokantalarda sunulmaktadır. Bunlardan başka, yaprak sarması ve dolma çeşitleri gibi zeytinyağı ev

yemekleri yanında, ev yapımı mantı, gözleme, saç böreği, şiş kebab, ayran, Rumeli usulü Türk ev yemekleri yerel mutfağın kültürel turizm ögesi olarak değerlendirilmesine iyi bir örnek oluşturmaktadır. Kahvaltılarda köy ekmeği, yerel koku ve lezzet verici bitkilerle zenginleştirilmiş zeytin, zeytinyağı yanında keçi peyniri ile lokma, reçel, bal vb yerel ürünler Şirince turizmi için yeni değerler olarak ortaya çıkmıştır.

2.4. Şirince'de Özgün Mimari Doku ve Turizm

Şirince muhtarlığından alınan bilgilere göre yamaç üzerine kurulmuş yerleşmede genellikle iki katlı taş evlerden oluşan eski kentsel dokudan 200 kadar mesken günümüze ulaşmıştır. Şirince, doğal çevre ve özellikle yamaç topoğrafyası ile bütünleşmiş bir yerleşme olarak göze çarpar. Ev ve dini yapıların ana malzemesi yörenin litolojik yapısına uygun olarak kuvarsit, kuvarsit şist, mikaşist ve mermerden oluşmaktadır.

Foto 1: Tarihsel Şirince evlerinin topoğrafya ile etkileşimi.
Photo 1: The interaction of historical Şirince houses and topography.

Pencere, çatı, duvar ve iç mekânlarda ahşap, bağlayıcı malzeme olarak zemine yakın seviyelerde toprak, çatıda ise kiremit kullanılmıştır. Evler çoğunlukla beyaz badanalı, iki katlı yığma yapılarıdır ve yamaçlar boyunca

basamaklar halinde adeta konturlar şeklinde sıralanmıştır. Yan yana bulunan evler ile basamaklar halinde olan ev sıraları arasında geometrik uyum son derece estetik bir görünüm arz eder. Evlerin cepheleri aynı yönde ve

birbirinin manzarasını engellemeyecek şekilde vadiye dönüktür. Aynı sırada bulunan evlerin çatı seviyeleri birbirine eşitlenmiştir. Bunu sağlamak için yamaçtaki tümsek ve çukurlara göre alt kat yüksekliği ile oynanmıştır. Buna bağlı olarak evlerin alt kat yükseklikleri değişkendir. Genel olarak evler ön sıralardan bir kat yüksekliği kadar yüksek arka sıralardakilerden ise aynı oranda alçaktır. Böylece yerleşim mimarisi ise doğal ortam ve topoğrafya ile adeta harmonik bir bütünlük oluşturmuştur. Üst katlarda çok sayıda dar ve uzun ahşap kasalı pencereler geleneksel Türk evlerinde olduğu gibi aynı ebatlardadır. Bu mimari dokuda estetik ve bütünlük sağlama çabalarının bir diğer göstergesidir. Ancak alt katlarda az sayıda bulunan pencereler orijinal olmayıp 1920'li yıllardan sonra gelişigüzel boyutlarda açılmıştır. Yine bazı evlerde bulunan duvarla çevrili bahçe veya avlular 1920'lerden sonra yapılan eklentilerdir. Pencere kenarları ve saçaklar ve çatı kenarlarında kuş, çiçek motifleri bulunmaktadır. Bundan başka evlerde ahşap cumbalar ile kat aralarında çıkmalara sıkça rastlanır. Saçaklar ve çatı kenarlarındaki bezemeler ile cumba ve çıkmalar geleneksel Türk mimari tarzını yansıtmaktadır. Bu durum Şirince kentsel mimari dokusunda Türk ve Rum etkileşimine işaret eder. Mübadeleye kadar Ortodoks nüfusunu tamamen hâkim olmasına rağmen Şirince evlerinin Kıyı Ege'deki Rum evlerinden çok farklı oluşu, Kuzeybatı Anadolu, Antalya ve Alanya'daki tipik Türk evlerine şaşırtıcı benzerliği dikkat çekicidir.

Genellikle iki katlı olan evlerin fonksiyonel durumuna bakıldığında, alt katların depo, ahır ve mutfak, üst katların ise yaşam mekânı olarak düzenlendiği görülür. Ancak günümüzde alt katlar daha çok depo ve mutfak olarak kullanılmaktadır. Topoğrafik yapı ve kentsel dokuya uyumlu Arnavut kaldırımli dar sokaklar "kayrak" tabir edilen parlak şistler kullanılarak yapılmıştır. Kayrak taşları avlu zeminlerinin döşemesinde de kullanılmıştır.

Şirince'de, 200 kadar ev ile iki kilise ve yakın çevrede bulunduğu söylenen toplam 40 manastır ile birlikte özgün yerel yapı stoğu, büyük ölçüde turizme yönelik fonksiyonlar kazanarak varlığını sürdürmektedir. Şirince evleri ve dini yapıları, din tarihi ve sanat tarihi açısından zengin bir tarihi-kültürel miras durumundadır. Bazı kilise ve evler 1978 yılından sonra münferit olarak korunmaya alınmış, 1984 yılında "Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu" tarafından koruma amaçlı kentsel sit alanı ilan

edilerek, köyün büyük bir kısmı koruma altına alınmıştır. Aynı kurul 1997 tarihinde kentsel sit sınırlarını genişleterek köyün yakın çevresini kapsayan geniş bir alanı "3. Derece Doğal Sit Alanı" olarak tescil etmiştir. Şirince sit alanı ilan edildikten sonra hazırlanan ve 1985 yılında onaylanan koruma amaçlı imar planı 1997 yılına kadar geçerliliğini sürdürmüştür (Kaplan vd., 1997'e göre Soykan, 2004: 69). Ancak iyi uygulanmadığı, koruma amaçlı imar planının uygulaması tarihi dokuya zarar verildiği gerekçeleri ile 1997 yılında askıya alınmıştır. Koruma amaçlı imar planının halen hazırlanmamış olması nedeniyle gerek konut gerekse turizme yönelik fonksiyonel ihtiyaçlar için kontrolsüz tadilat ve eklentiler görülmektedir. Şirince'nin tarihi ve özgün mimari dokusu kültürel turizm açısından en önemli çekicilik unsuru durumundadır. Aynı zamanda yapı stoğu turizmin talepleri doğrultusunda konaklama ve yeme içme, eğlence mekânları olarak yeni işlevsel özellikler kazanmaktadır. Örneğin evlerin bir kısmı konaklama ihtiyacını karşılamak üzere pansiyonlara dönüştürülmüştür. Evlerin bir bölümünde de avlular geleneksel Türk yemeklerinin sunulduğu lokanta, gözleme evi ve kafeterya şeklinde düzenlenmiştir. Geniş bir avlusu olan eski okul binası bugün restoran olarak turizm hizmeti vermektedir. Aynı şekilde Şirince'nin merkezindeki çarşının da turizmin taleplerine yönelik bir çarşıya dönüştüğü görülmektedir. Köy kahvesi ve muhtarlığın da bulunduğu meydana açılan çarşı bir ana sokak boyunca yoğunlaşmıştır. Köy kahvesinin bile aynı zamanda turistlerin de yararlandığı bir kafeteryaya dönüştüğü söylenebilir. Çarşıda şarap evleri yanında çoğunluğu el işi olan hediyeelik eşya satan dükkânlarda masa ve sehpa örtüleri, giyim eşyaları vb den oluşan tekstil ürünleri, seramik, mermer ve ahşap biblo ve süs eşyaları, deri mask ve süs eşyaları, yarı değerli taşlardan yapılmış süs eşyaları satılmaktadır. Ayrıca çarşıda çevredeki bitkilerden ve tarım ürünlerinden elde edilen ada çayı, kekik, kekik suyu, zeytin yağı, pekmez vb doğal ürünler de bulunmaktadır.

2.5. Şirince'de Turizm ve İstihdam

Şirince'ye yabancı turistler daha çok yazın, hafta içi ve özellikle Salı, Çarşamba, Cuma günleri gelmektedir. Yerli turistler daha çok ilkbahar ve sonbaharda, hafta sonlarında gelmektedir. Kışın ise okul turları ile öğrenciler gelmektedir. Bayram tatilleri de yerli ziyaretçilerin yoğun olarak geldiği zamanlardandır. Yabancı turistlerin hemen

tamamı turlarla gelirken yerli turistlerin yarıya yakın kısmı turlarla, diğerleri özel araçları ile gelmektedir. Başka bir deyişle bir kültür turizmi merkezi olan Şirince'de turizm faaliyetleri, özellikle yaz ve bahar aylarında haftanın her gününe dağılmış durumdadır. Bu nedenle Şirince'de turizme yönelik mal ve hizmetler yılın büyük bir bölümünde sürekli pazarlanabilmektedir.

Halkın değerlendirmelerine göre son yıllarda yerli turist sayısında artış olmakla birlikte Şirince'ye gelen yerli ve yabancı turist sayısı yaklaşık eşit durumdadır. Yabancı turistler özellikle tarihi mimari doku, başka bir deyişle kültürel amaçlarla Şirince'ye gelmektedir. Buna karşın yerli turistlerin önemli bir bölümü alış-veriş ve hafta sonları piknik yapmak üzere rekreasyon amaçları ile gelmektedirler. Bu nedenle Şirince'ye bir defadan fazla gelen yerli turistlere sıkça rastlanmaktadır. Bundan başka özellikle İzmir'den yerel trekking (doğa yürüyüşü) grupları yıllık programlarında birkaç kez Şirince'ye yer vermektedirler. Sayıları 70-150 arasında bireylerden oluşan trekking grupları köy meydanındaki kahvelerde toplanmakta ve çarşıda önemli ölçüde alış-veriş yapmaktadır.

Şirince daha çok seyahat acenteleri tarafından düzenlenen turların gününbirlik uğrak alanı konumunda bir kültür turizmi merkezi olduğundan konaklama talebi fazla değildir. Ancak hafta sonları özellikle yerli turistler pansiyonlarda konaklayabilmektedir. Yabancı turistler en çok hediyelik eşyalara rağbet ederken yerli turistler daha çok Şirince'ye özgü alkollü içecekler satın almaktadır. Hediyelik eşyada el işleri önemli yer tutmaktadır. Esnafın küçük bir bölümü deri mask ve biblolar gibi hediyelik eşyaların bir kısmını kendileri üretirken bunların çoğu dışarıdan getirilmektedir. Dışarıdan getirilerek çarşıda satılan mallar arasında hediyelik eşya ve el işleri, Denizli yöresinden gelen dokumalar önde gelmektedir.

Şirince'de disko vb eğlence merkezi bulunmazken; bar, özellikle şarap evi ve kafeler etkinlik göstermektedirler. Halk, köyün sakin bir kültür turizmi merkezi kimliği taşıması nedeni ile bilinçli olarak gürültülü eğlence merkezi açılmasına karşı bir tutum sergilemektedir. Şirince'de pansiyon, lokantalar, gözleme evleri vb daha çok aile işletmesi tipindedir. Bundan başka çarşıya açılan dar sokaklarda evlerin önünde açılan tezgâhlarda yerel ürünler satan kadınlar aile bütçelerine katkıda bulunmaktadır. Bu

tezgâhlarda daha çok el işi ürünler ile doğal bitkiler ve tarım ürünlerinden elde edilen çeşitli yerel gıdalar (pekmez, zeytin, zeytinyağı, asma yaprağı, bal vb) satılmaktadır. Yörede daha çok geçimlik olan tarımsal faaliyetlerle uğraşanlar ihtiyaç fazlası olan ürünlerini de çarşıdaki meydana pazarlayabilmektedir. Böylece turizm faaliyetleri sayesinde gizli işsizliğin olumsuz etkileri önemli ölçüde azalmış durumdadır. Ayrıca ticari tarım faaliyetleri sonucu elde edilen ürünler meyve şarabı üreten fabrikalara, lokanta ve pansiyonlara pazarlanmaktadır. Bundan başka şarap fabrikaları, dükkânlar, bazı büyük pansiyonlar, restoran ve kafeteryalarda bir kısmı Şirinceli olan personel istihdam edilmektedir. Şirince'de iki şarap fabrikası tarıma dayalı olup, turizme yönelik sanayi faaliyetleri şeklinde değerlendirilebilir. Bunlardan Artemis Şarap Fabrikası bir Alman ve Türk ortak tarafından 1999 yılında hizmete açılmış ve Şirince'nin şarapçılık köyü olarak tanınmasında oldukça etkili olmuştur. Bu çerçevede her yıl 14 Ekim'de "Şirince Bağ Bozumu ve Şarap Festivali" düzenlenmektedir. Şirince'de geleneksel metotlarla ev şarapları da üretilmekte bunun yanında fabrikalara fason olarak ticari amaçlarla şarap yaptırılmaktadır. Markalaşan Şirince şarapları ihraç da edilmekte ve Türkiye pazarında giderek daha iyi yer edinmektedir. Sonuç olarak turizmin istihdama doğrudan ve dolaylı etkileri Şirince halkının bütün kesimlerinde geniş çapta gözlenebilmektedir. Şirince'de 2004 yılında 15 restoran/lokanta/gözleme evi/kafe, 15 şarap tadım ve satış yeri, 12 pansiyon, 47 hediyelik eşya ve el sanatları satış yeri (sokak aralarındaki satış noktaları dâhil) turizm fonksiyonunun artık tarım fonksiyonunun önüne geçtiğini göstermektedir.

3. Şirince Turizminde Başlıca Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Şirince'de kültürel turizm ağırlıklı gelişme sürecinde sorunlar ve çözüm önerileri swot analizi (durum analizi) çerçevesinde değerlendirilebilir. Daha çok ekonomistler tarafından kullanılan ve geliştirilen bu yöntem en az enerji, zaman ve para harcanarak sorunları çözmek, amaç ve hedefleri belirlemek, kaynakları ve fırsatları değerlendirmek, vizyon geliştirerek belirlenen hedeflere ulaşmak için stratejik plan hazırlamakta kullanılmaktadır. Belirtilen yaklaşım çerçevesinde Şirince'nin potansiyeli *güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar* ile

tehlikeler-tehditler şeklinde kategorize edilerek değerlendirilmiştir.

Şirince'nin turizm açısından en güçlü yönü, her şeyden önce sahip olduğu geleneksel otantik mimari dokudur. Oldukça iyi korunmuş geleneksel konut stoğu, taşıdığı yüksek çekicilik değeri yanında turizm amaçlı bir dizi işlevsel amaca hizmet etmektedir. Çevresi kırsal ve tarımsal alanlarla kaplı köyde halen geleneksel yaşam biçiminin sergileniyor olması, bunun turizm işlevleri ile uyumlu bir şekilde entegrasyonu diğer bir güçlü yanını oluşturur. Halkın büyük çoğunluğunun ana ya da ek geçim kaynağı olarak turizm sektörüne dâhil olması olumlu bir faktördür. Halkın turizmi oldukça benimsemesi, bu konuda bilinçli olmaları ve turizme takınılan olumlu tutum da dikkat çekmektedir. Şirince'de doğal kaynaklar (şifalı bitkiler vb), tarım ürünleri doğrudan ya da diğer ürünlere dönüştürülerek "turizm ürünü" olarak arz edilebilmektedir. Tarihi doku, geleneksel yaşam biçimi ve geleneksel üretim yöntemleri, el sanatları vb'nin de turizm ürünü haline başarı ile dönüştürüldüğü görülmektedir. Aslında Şirince'nin bazı ürünleri (üzüm şarabı ve meyve şarapları) markalaşmıştır. Hatta Şirince kimliğinin markalaşma yolunda olduğu söylenebilir. Şirince tanıtım konusunda oldukça iyi durumdadır. Çeşitli turizm ve gezi dergileri ile yayın organlarında sık sık Şirince'ye yer verilmekte, seyahat acentalarının tur programlarına aldıkları Şirince ile ilgili reklâmlara gazetelerde sıkça rastlanmakta ve internet ortamında Şirince'nin tanıtımı ile ilgili çok sayıda web sayfası bulunmaktadır. Şirince'de çekilen tv dizileri ve Şirince'ye ilişkin yayımlanan belgeseller bu konuda olumlu rol oynamaktadır. Ancak broşürler yetersiz olduğundan esnaf katkısıyla muhtarlık tarafından bir tanıtım kitapçığı hazırlanmaktadır. Şirince'nin bulunduğu alandaki dağlık-tepelik alanlar, yamaçlar, derin vadiler, mağaralar vb'den oluşan doğal çekicilikler kırsal peyzaj ve tarihi doku ile uyumlu bir manzara bütünlüğü oluşturmaktadır. Ayrıca Şirince'nin diğer önemli turizm destinasyonlarına (Efes antik kenti, Selçuk, Kuşadası, Meryemana evi, Dilek Yarımadası Milli Parkı, Pamucak sahilleri vb) göre konumu talep açısından büyük bir avantaj oluşturmaktadır.

Her şeye rağmen Şirince'nin turizm açısından zayıf yönleri de değerlendirilmelidir. Şirince'de altyapı ile ilgili sorunlar henüz sınırlandırıcı boyutlarda değildir. Köyün içme ve kullanma suyu yakınarda bulunan Mağara

Deresi'nden temin edilmektedir. Ancak turizm nedeniyle alafranga tuvaletler ve çok su harcayan tuvalet rezervuarlarının sayısının artmasına bağlı olarak yazın özellikle üst kesimlerdeki evlerde zaman zaman su sıkıntısı yaşanmaktadır. Şirince-Selçuk arasında 7 adet dolmuş çalışmakta olup yazın yarım saatte bir, kışın ise saat başı seferler yapılmaktadır. Ancak yerli ve yabancı turistler daha çok tur otobüsleri ile geldiğinden virajlı ve dar yol ulaşımı güçleştirebilmektedir. Merkezdeki otopark genel olarak yeterli olmakla beraber yazın zaman zaman yetersiz kalabilmektedir. Elektrik ve haberleşmede sorun olmamakla beraber Şirince halen ülkemizdeki GSM şebekelerinden birinin kapsam alanı dışında kalmaktadır. Pansiyonlardan oluşan konaklama arzı, talebi karşılamakla birlikte hafta sonları rezervasyonsuz yer bulunamamaktadır. Ancak konaklama talebi giderek artmaktadır. Şirince'de kültür turizmi hâkim durumdadır. Tatil ve sağlık amaçlı turizmden farklı olarak, kültürel amaçla aynı yere bir defadan fazla gelme eğilimi pek fazla yoktur. Bazı enstrümanlarla telafi edilebilse de bu durum Şirince'nin zayıf yönü olarak düşünülebilir.

Şirince'nin konumu, taşıdığı özellikler, iç ve dış şartlar, turizmde gelişen eğilimlerle ilgili olarak bazı fırsatlar da ortaya çıkar. Öncelikle Şirince çevresindeki turistik destinasyonlar, Şirince'ye rakip olarak değerlendirilmemelidir. Çünkü Şirince'ye gelen yerli ve yabancı turistlerin büyük bir kısmı yakın çevrede bulunan destinasyonlardaki konaklama ünitelerinden veya farklı destinasyonları da kapsayan paket turlarla gelmektedir. Başka bir deyişle çevredeki destinasyonların çekicilikleri Şirince faktörüyle artabildiği gibi aynı şey Şirince için de geçerlidir. Kültürel turizm tekrar gelişlerin sınırlı olduğu bir turizm türüdür. Ancak dünyada kültürel turizme ve alternatif turizm etkinliklerine ilgi giderek artmaktadır. Bu şartlarda Şirince'de taşıma kapasitesi üzerinde baskı oluşturmaksızın turizm gelişimi kontrollü bir şekilde devam ettirilebilir. Alternatif turizm etkinlikleri ve ekoturizm gibi doğaya uyumlu turizm faaliyetlerine örnek olarak çiftlik turizmi, binicilik (biking), doğa yürüyüşü (trekking), kampçılık (camping), kaya tırmanışı (climbing), yamaç paraşütü etkinliği, botanik turizmi vb gösterilebilir. Festivalleri ve sanatsal etkinlikleri vb biraz daha ön plana almak ta Şirince'ye tekrar gelişleri arttırabilir. Köyün kalkınması açısından turizm emek-yoğun bir sektör olması ve istihdam olanaklarını arttırması önem taşır.

Şirince'de turizmin sürdürülebilirliğini tehdit eden tehlikeler de vardır. 2000 yılı genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 686 olan Şirince nüfusu, turizmin gelişimine paralel olarak artmamaktadır. Bu durum Şirince'nin koruma amaçlı kentsel sit ilan edilmesi ile ilgilidir. Askıya alınan imar planından sonra yeni bir koruma amaçlı imar planı halen hazırlanamadığından mevcut yapı stoğunun konut ve pansiyon, kafeterya, lokanta vb turizm tesisi talebi doğrultusunda değerlendirilme imkânları sınırlı kalmıştır. Konutların aslına uygun olarak restore edilememesi ve artan ihtiyaçlar doğrultusunda kaçak eklentiler yapılması tarihi dokunun giderek tahrip olmasına neden olmaktadır. Özellikle konut talebinin karşılanamaması halkın, özellikle esnaf kesiminin daimi ikametgâhının Selçuk gibi yakın çevredeki yerleşmelere hatta İzmir gibi daha uzak yerleşmelere yönelmesine yol açmaktadır. Öyle ki, Şirince esnafının önemli bir kısmı haftanın birkaç gününde işyerinde gecelemede genellikle Şirince dışındaki daimi ikametgâhına gidip gelmek zorunda kalmaktadır. Bu durum halkın en önemli şikâyetleri arasında başta gelmektedir. Öte yandan 2001 yılında geçici bir düzenleme ile Anıtlar Kurulu kontrolünde bazı evlerin tadil edilmesine karşın 1986'dan bu yana kurul izni alınmaksızın evlerin bir bölümünde tadilat, eklenti ve kat çıkma uygulamaları yanında kaçak inşaatların bile yapıldığı gözlenmiştir. İhbar dışında müdahale edilemediğinden bu gibi kaçak uygulamalara karşı önlemler yetersiz kalmaktadır. Sonuç olarak konut ve konaklama talebinin artması Şirince'nin taşıma kapasitesinin aşılma riskini ortaya çıkarmaktadır. Özellikle artan konaklama talebi, Şirince'de hâkim kültürel ve ekoturizm kimliğinin kitle turizmine dönüşmesine, tarihi ve otantik dokunun zedelenmesine ve geçici bir kârlı dönemden sonra köyün özgün değerlerini kaybetmesine yol açabilir.

Şirince'de turizm amaçlı işyerlerinin yarıya yakın kısmı Şirince'li olmayanlara aittir. Bu durum Şirince'linin potansiyel ve talep doğrultusunda girişim fırsatlarını değerlendirme becerilerinin yeterince gelişmemesi, sit sürecini aşmada karşılaşılan problemler ve sermaye yetersizliği gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak tarihi yapı stoğunun turizme yönelik fonksiyon kazandırılarak ticari işletmelere dönüştürülmesinde, dışarıdan gelen bilgi, tecrübe ve sermaye sahibi girişimciler avantajlı duruma geçmektedir. Ayrıca turizm sektöründe hizmet veren esnafın önemli bir bölümü

Şirince'li olmadığından yanlarında çalıştırdıkları elemanlar da genellikle dışarıdandır. Bu durum gelirlerin köy ekonomisine daha az yansımaya neden olduğu gibi Şirince'li gençlerin turizmin yarattığı istihdam olanaklarından yeterince yararlanamamalarına da neden olmaktadır. Bundan başka seyahat acenteleri turistlere önceden Selçuk ve Kuşadası'nda özellikle halı ve diğer pahalı turistik eşyalara yönelik alışveriş yaptırdıklarından Şirince esnafının kazançlarının sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Ayrıca üzüm ve meyve şarabı üretiminde kullanılan meyve üretiminin yetersiz oluşu nedeniyle dışarıdan getirilmesi, bazı el işi, dokuma ve hediyelik eşyaların büyük oranda dışarıdan gelmesi köy sermayesinden dışarıya para sızmasına (leaking) yol açmaktadır. Yukarıdaki açıklamalar ışığında öneriler aşağıdaki gibidir:

Her türlü koruma amaçlı planlama ve sit uygulamalarında yerel halkın yararları ön plana alınmalı ve her aşamada halkın katılımı sağlanmalıdır.

Halkın konut gereksinimlerinin mevcut yapı stoğundan karşılanması kolaylaştırılmalıdır.

İstihdam önceliği yöre halkına tahsis edilmeli ve yerel halkın girişimciliği teşvik edilmelidir. Konaklama, yeme-içme, ulaşım, ekoturizm rehberliği, her türlü üretim ve ticari fonksiyonlara yerel halkın katılımı eğitim ve finansal destekle teşvik edilmelidir.

Sit sınırlandırmalarına ilişkin sorunlar mutlaka yerel halkın katılımı sağlanarak çözümlenmelidir. Zorunlu sınırlandırmalar için yerel halka yeni kazanım ve alternatifler sunulmalı, her türlü uygulamanın esnaf, çiftçi, yerel yönetim, sivil toplum örgütleri vb tarafından benimsenmesi sağlanmalıdır. Bu şekilde dışa göç engellendiği gibi halkın koruma bilincinin artması sağlanarak sürdürülebilir turizm başarılı bir şekilde uygulanabilecektir.

Tarım alanlarındaki ürün deseni, turizm dayalı üretim desenini destekler nitelikte teşvik edilmeli, böylelikle dışa bağımlılık azaltılmalıdır.

Şirince için çok önemli olan tur otobüslerini olumsuz etkilemesi nedeniyle dar ve virajlı olan yolun bir an önce genişletilmesi, en azından virajlarda dönüşlerin kolaylaştırılması için düzenlemeler yapılması yararlı olacaktır.

Sonuç olarak Şirince fiziksel ve doğal, tarihi ve kültürel taşıma kapasitesi sınırlı bir kültür turizmi merkezi durumundadır. Şirince’de konaklama talebi genel olarak ev pansiyonculuğu şeklinde karşılanmaktadır. Tarihi yapı stoğu, konaklama üniteleri ve turizme yönelik diğer iş yerleri ihtiyacını karşılar düzeyde taşıma kapasitesi sınırları dâhilindedir. Talep doğrultusunda Şirince’nin yatay veya dikey büyümesi öngörülmemelidir. Bu nedenle her türlü konut, konaklama ve diğer iş yeri ihtiyaçları, koruma-kullanma dengesi ve taşıma kapasitesi gözetilerek, sadece mevcut yapı stoğundan karşılanmalıdır. Başka bir deyişle, Şirince’de turizmle ilgili her türlü planlama ve uygulama, talep doğrultusunda değil taşıma kapasitesi dâhilinde olan “arz” çerçevesinde olmalıdır.

Şirince’de gayet uyumlu bir şekilde bütünleşen doğal ortam, tarihsel mimari doku ve geleneksel yaşam biçimi sürdürülebilir turizm açısından mutlaka korunması gereken temel unsurlardır. Tarım ve diğer üretim biçimleri, ticaret ve geleneksel yaşam biçimi turizm çerçevesinde yeniden yapılanmasını büyük ölçüde başarıyla tamamlamıştır. Halk Şirince’nin doğal ve kültürel dokusunun önemini farkında olup yeterli düzeyde koruma bilincine ulaşmıştır. Ancak Şirince’de turizmi geliştirmek için sadece koruma amaçlı planlamalardan kaçınılmalı sürdürülebilir

turizm ve ekoturizm ilkeleri çerçevesinde kaynak yönetim projeleri hazırlanmalıdır.

KAYNAKLAR

1. Darkot, B., Tuncel, M., (1995) *Ege Bölgesi Coğrafyası*. İ. Ü. Yay. No: 2365, İstanbul.
2. Doğaner, S., 2003, “Miras Turizminin Coğrafi Kaynakları ve Korunması”. **Coğrafi Çevre Koruma ve Turizm Sempozyumu**, E.Ü. Coğrafya Bölümü Sempozyumları 2, s 1-8, İzmir.
3. Özgüç, N., (1998), **Turizm Coğrafyası-Özellikler, Bölgeler**. Çantay Kitapevi, İstanbul.
4. Telci, C., (2004) “Ayasuluk Kazası’nın XIX. Yüzyılın İlk Yarısındaki Sosyal ve Ekonomik Durumu”. *Tarih İncelemeleri Derg.*, E. Ü. Ed. Fak. Yay. Cilt: XIX, S: 2, s: 105-139. İzmir.
5. Soykan, F. (2004) *Bir Turizm Coğrafyası Araştırması-Kırsal Alanların Turizm Potansiyelinin Saptanması ve Şirince Köyü’ne (İzmir) Uygulanması*. E. Ü. Ed. Fak. Yay. No: 122, İzmir.
6. Sözer, N., A., Mutluer, M., Işık, Ş., (1989) *Ege Bölgesi Coğrafyası*. E. Ü. Ed. Fak. Coğr. Böl. Ders Notları. No: 5, İzmir.